

КОМПОНЕНТНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ «ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ СВІТОБАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ» COMPONENT-STRUCTURAL ANALYSIS OF THE PHENOMENON “THE ARTISTIC AND AESTHETIC MINDSET OF WOULD-BE ARTISTS”

У статті викладено авторський погляд на компонентно-структурний склад феномену «художньо-естетичне світобачення майбутніх художників». Увага зосереджена на розвідках вчених, пов'язаних із дослідженням формування світобачення майбутніх фахівців у галузі знань 02 «Культура і мистецтво», які відрізняються образним мисленням, а за розумову функцію відповідає права півкуля мозку. З'ясовано, що науковці виокремлюють різні структурні компоненти світобачення, які пов'язані зі світорозумінням, світосприйняттям, світовідношенням, самоідентифікацією та світоперетворенням. Обґрунтовано такі структурні компоненти художньо-естетичного світобачення: професійно-когнітивний, емоційно-образний, мотиваційно-ціннісний, саморегуляційний та діяльнісний. Установлено, що професійно-когнітивний компонент визначає обсяг, глибину та якість знань студентів-художників із фахових дисциплін (рисунок, живопис, композиція, історія мистецтв, монументальне та декоративно-прикладне мистецтво). Зазначено, що емоційно-образний компонент визначає рівень емоційної культури, відображає глибину проникнення в естетичну сутність творів мистецтва, готовність розуміти та сприймати твори мистецтва та відображає індивідуальні мистецькі вподобання. Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає наявність у студентів-художників системи мотивів та ціннісних установок, що спонукають їх до художньо-творчої діяльності. Саморегуляційний компонент визначає вміння аналізувати результати власної художньо-творчої діяльності, об'єктивно оцінювати власний рівень художньої майстерності. Діяльнісний компонент передбачає вміння використовувати наявні фахові знання, вміння та навички у практичній діяльності, володіння техніками та прийомами створення продукту образотворчого мистецтва. Крім того, для кожного компоненту художньо-естетичного світобачення студентів-художників виокремлено критерії (художньо-інформаційний, мотиваційно-спрямувальний, рефлексивний, творчо-діяльнісний критерії та емоційно-виражальна здатність) та показники сформованості.

Ключові слова: художньо-естетичне світобачення майбутніх художників; про-

фесійно-когнітивний, емоційно-образний, мотиваційно-ціннісний, саморегуляційний та діяльнісний компоненти.

The paper presents the author's view on the component-structural composition of the phenomenon 'artistic and aesthetic mindset of would-be artists.' The focus is on the research of scientists involved in the study of the formation of the worldview of future professionals in the field of knowledge 02 'Culture and Art', who possess figurative thinking, and their right hemisphere of the brain is responsible for mental function. It has been found that scientists identify various structural components of the mindset, which are related to understanding of the world, worldview, self-identification and world transformation.

The following structural components of the artistic and aesthetic mindset are substantiated: professional-cognitive, emotional-visual, motivational-value, self-regulatory and activity components. It is defined that the professional-cognitive component determines the volume, depth and quality of knowledge of students-artists in professional disciplines (drawing, painting, composition, art history, monumental and applied arts). It is noted that the emotional-visual component determines the level of emotional culture, reflects the depth of penetration into the aesthetic essence of the work of art, readiness to understand and perceive the works of art. Moreover, it reflects individual artistic preferences of an artist. The motivational-value component presupposes that students-artists have a system of motives and values that motivate them to artistic and creative activity. The self-regulatory component determines the ability to analyze the results of own artistic and creative activities, to objectively assess own level of artistry. The activity component involves the ability to use existing professional knowledge, skills and abilities in practice, mastery of techniques and procedures for creating a product of fine arts.

In addition, for each component of the artistic and aesthetic mindset of student artists, the formation indicators and criteria are suggested, such as artistic-informational, motivational-directing, reflective, creative-activity criteria and emotional-expressive ability.

Key words: artistic and aesthetic mindset of would-be artists, professional-cognitive, emotional-visual, motivational-value, self-regulatory and activity components.

УДК 378.015.31:75
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-1.9>

Бобир О.І.,
аспірантка кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування художньо-естетичного світобачення у студентів-художників відбувається протягом чотирирічного циклу навчання. Однак для його послідовного та ефективного формування важливим є розуміння структури означеного феномену саме в типі професій «людина – художній образ». Відтак виникає потреба дослідження компонентно-струк-

турного складу феномену «художньо-естетичне світобачення студентів-художників».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування світобачення знайшло своє відображення в зарубіжних та вітчизняних розвідках науковців, які виокремлювали різні компоненти в його структурі. Вагомими є роботи, в яких акцентується увага саме на формуванні світоба-

чення у фахівців мистецьких спеціальностей. Про когнітивний компонент у структурі світобачення, який забезпечує необхідну сукупність знань та вмінь для подальшої творчої діяльності, писали О. Горожанкіна, І. Зелена, М. Пічкур, Т. Руденька; емоційно-образний компонент розглядали О. Бованенко, Н. Гатеж, О. Скрипченко, М. Стасюк, Т. Строгаль, В. Яюєці; про мотиваційний та ціннісний наголошували Г. Бондар, Н. Жукова, А. Марченко, Т. Руденька, О. Смірнова і діяльнісний компонент у фахівців творчих спеціальностей виокремлювали О. Блудова, Ж. Сіньян, Т. Терентьєва. Відтак більшість авторів визначають складники, які пов'язані з розумінням, сприйняттям, відношенням та перетворенням оточуючого світу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній науково-педагогічній літературі не приділяється достатньо уваги компонентно-структурному аналізу художньо-естетичного світобачення саме у студентів-художників. Переконані, що розроблення алгоритму ефективного формування означеного світобачення неможливе без чіткого розуміння його структурних компонентів.

Мета статті – обґрунтувати компонентно-структурний склад художньо-естетичного світобачення майбутніх художників.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз науково-педагогічної літератури дозволив виокремити п'ять структурних компонентів художньо-естетичного світобачення майбутніх художників: професійно-когнітивний (світорозуміння), емоційно-образний (світосприйняття), мотиваційно-ціннісний (світвідношення), саморегуляційний (самоідентифікація) та діяльнісний (світоперетворення). Зупинимося детально на аналізі кожного компоненту.

Професійно-когнітивний компонент. Визначаючи професійно-когнітивний компонент, бачимо, що основою для його обґрунтування стало вивчення наукових праць Ю. Блудової, А. Линовицької, Ж. Сіньян, В. Смікал, які акцентують увагу, що саме знання є підґрунтям для формування світобачення.

Здійснюючи аналіз художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва, А. Линовицька [5] визначає когнітивний компонент як необхідну складову частину, яка містить культурологічні й художні знання, засвоєння яких сприяє збагаченню творчого мислення. Ю. Блудова [2] зазначає, що когнітивний компонент визначає рівень професійних знань, необхідних для адекватного сприйняття та аналізу творів мистецтва. Крім того, В. Смікал [12] стверджує, що означений компонент спрямований на виявлення художньо-естетичного кругозору та досвіду «спілкування» з мистецтвом. Ж. Сіньян [10] доводить, що художньо-когнітивний компонент, який визначає комплексні знання з мистецтва, формує мислення

студента, а відтак і його уявлення про навколишній світ. До того ж науковець стверджує, що саме на усвідомленні й актуалізації отриманих знань ґрунтується фахова підготовка здобувачів освіти.

Спираючись на вищезазначене, професійно-когнітивний компонент у студентів-художників визначає обсяг, глибину та якість їхніх знань із всесвітньої історії образотворчого мистецтва та історії сучасного українського мистецтва; теоретичних знань з академічного рисунку та живопису, композиції, техніки та технології художніх матеріалів, декоративно-прикладного та монументально-декоративного мистецтва. Такі знання дозволять студентам: орієнтуватися в тенденціях сучасного мистецтва; дотримуватися етапів створення художнього твору (виникнення ідейного задуму, збір підготовчого матеріалу (лінійні начерки, ескізи), створення форескізу, картону та реалізації ідеї в матеріалі на площині); проводити змістовний композиційний аналіз творів мистецтва (лінійне, тональне та кольорове рішення). Переконані, що саме професійні знання є основою формування художньо-естетичного світобачення.

Професійно-когнітивний компонент представлений художньо-інформаційним критерієм, показниками якого визначено: рівень теоретичних знань з образотворчого мистецтва; здатність до здійснення аналізу художніх творів; ступінь обізнаності з техніки та технології художніх матеріалів.

Емоційно-образний компонент. Визначаючи емоційно-образний компонент, урахували погляди О. Бованенко, Н. Гатеж, О. Скрипченко, М. Стасюк, Т. Строгаль, В. Яюєці.

М. Стасюк [14] виокремлює емоційно-виражальний критерій сформованості художнього світогляду, який проявляється в здатності до емоційного відгуку на твори мистецтва та переживання їх естетичної сутності. В. Яюєці [17] зазначає, що такий компонент передбачає перетворення фахових знань у переконання студента, із проникненням у сферу почуттів і переживань. Акцентує увагу на емоційному компоненті й О. Скрипченко [11], яка визначає такий компонент через розвиненість емоційної сфери людини, загостреність почуттів та здатність особистості до глибокого переживання духовних цінностей, які втілені в художніх образах. Т. Строгаль [15] визначає ознаки означеного компоненту: здатність до сублімації емоцій, емоційного резонування, бажання відкритися, відчуття емоційного комфорту.

Спираючись на вищезазначене, емоційно-образний компонент художньо-естетичного світобачення студентів-художників визначає рівень їхньої емоційної культури; відображає глибину проникнення в естетичну сутність творів мистецтва; готовність розуміти та сприймати твори мистецтва, які «кодують» емоції та почуття; відображає індивідуальні мистецькі уподобання, які

засновані на задоволенні, – позитивно забарвленому почутті, яке виникає, коли твір мистецтва «припадає до душі».

Критерієм даного компоненту є емоційно-виразальна здатність, показниками якої визначено: рівень емоційного задоволення від художньо-естетичної діяльності; здатність до сублимації емоцій в емоційно-виразний художній образ; здатність до інтуїтивно-асоціативного мислення.

Мотиваційно-ціннісний компонент. Аналіз наукових праць засвідчив: більшість вчених переконані, що передумовою будь-якої діяльності, в тому числі й у формуванні художньо-естетичного світобачення, є мотиви, потреби та інтереси самої людини. Т. Руденька [9] визначає мотиви, цілі, потреби та інтереси майбутнього фахівця мотиваційною складовою частиною; а професійні та особистісні цінності – ціннісною. Розглядаючи означений компонент, О. Смірнова [13] визначає його як сукупність настанов, орієнтацій та інтересів, що пов'язані зі змістом фахової діяльності. А. Марченко [6] у мотиваційному компоненті вбачає установку на професійну значущість умінь, що розвиваються від позитивного емоційного ставлення до стійкої потреби в художньо-професійній діяльності. Окрім зазначеної мотиваційної складової частини, даний компонент має другу складову частину – ціннісну. Н. Жукова [4] переконана, що саме ціннісне ставлення до культурної спадщини зумовлює мотиваційну рефлексію як основу для художньо-естетичної діяльності.

Мотиваційно-ціннісний компонент художньо-естетичного світобачення передбачає наявність у студентів-художників системи мотивів та ціннісних установок, що спонукають їх до художньо-творчої діяльності. Крім того, цей компонент визначає у здобувачів широту естетичних потреб та інтересів, сформованість мотивації у самовдосконаленні та творчій реалізації, виявлення зацікавленості у професійній діяльності, а також готовність до збереження та поширення художньо-естетичних цінностей. Зазначимо, що саме мотивація є генератором ірраціональної художньо-творчої діяльності.

Мотиваційно-ціннісний компонент представлений мотиваційно-спрямувальним критерієм, показниками якого визначено: зацікавленість у набутті знань з образотворчого мистецтва; прагнення до професійно-художнього саморозвитку; усвідомлення професійної та творчої відповідальності за результати своєї праці; ціннісне ставлення до культурної спадщини; внутрішню вмотивованість та потребу у творчості.

Саморегуляційний компонент. Визначаючи саморегуляційний компонент, урахували погляди М. Гринців, Л. Мітіної, В. Митюк, С. Рубінштейна, І. Чеснокової, які розглядали його як можливість об'єктивного оцінювання студентами своїх дій.

Так, Л. Мітіна [7] стверджує, що становлення професійного фахівця є процесом постійного саморуку, під час якого важливо керувати власними емоціями, поведінкою та діями; і таке «керування» є саморегуляцією, яку дослідниця визначає як розкриття резервних можливостей людини, а відтак і розвиток її творчого потенціалу. М. Гринців [3] вказує, що формування готовності до такої регуляції є умінням здійснювати самоаналіз, формувати цілі та самостійно підвищувати власний професійний рівень.

Спираючись на вищезазначене, саморегуляційний компонент художньо-естетичного світобачення студентів-художників передбачає: вміння аналізувати результати власної художньо-творчої діяльності, об'єктивно оцінювати власний рівень художньої майстерності; здатність свідомо та самостійно організувати творчу діяльність, розробляючи програму дій для самореалізації.

Саморегуляційний компонент художньо-естетичного світобачення в нашому дослідженні представлений рефлексивним критерієм, який у сучасних роботах тлумачиться як «осмислення чого-небудь шляхом вивчення і порівняння» [1].

Показниками рефлексивного критерію визначено: здатність до рефлексивно-критичних суджень; прагнення до вдосконалення професійної майстерності.

Діяльнісний компонент. Виокремлюючи такий компонент, урахували погляди О. Блудової, Т. Руденької, Ж. Сіньян, Т. Терентьєвої, які стверджують, що формування вмінь і навичок майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей реалізується виключно у процесі практичної діяльності. Ми поділяємо думки Ж. Сіньян [10], що означений компонент поєднує вчинки та дії, які зумовлені попередніми компонентами. Т. Руденька [8] стверджує, що цей компонент передбачає, що майбутній фахівець мистецької спеціальності набуває компетентності в процесі квазіпрофесійної діяльності. Крім того, дослідниця зазначає, що саме цей компонент спрямований на формування особистості, оскільки є процесом професійної підготовки та в структурі художньо-естетичного світобачення виявляється у сфері світоперетворення. І, як вдало підкреслює Т. Терентьєва [16], саморозвиток та становлення якостей як індивіда, так і професіонала в певній галузі, відбувається саме в процесі діяльності.

Спираючись на вищезазначене, діяльнісний компонент художньо-естетичного світобачення студентів-художників передбачає вміння використовувати наявні професійні знання, вміння та навички у практичній діяльності; готовність особистості до художньо-естетичної інтерпретації, втілення художньо-естетичних образів, здатність створювати продукт художньо-естетичної діяльності. Крім того, означений компонент у студентів-художників

передбачає володіння техніками та прийомами створення продукту образотворчого мистецтва, реалізації творчих проєктів, вміння проектувати творчість за загальнолюдськими цінностями, законами краси та художньої грамоти.

Діяльнісний компонент художньо-естетичного світобачення студентів-художників представлений творчо-діяльнісним критерієм. Показниками творчо-діяльнісного критерію визначено: здатність до створення виразних художніх образів; володіння технікою та технологією художніх матеріалів; активність у виставково-творчій діяльності.

Висновки. Таким чином, компонентно-структурний аналіз художньо-естетичного світобачення майбутніх художників дозволив ґрунтовніше зрозуміти сутність досліджуваного поняття й конкретизувати його зміст, що дозволить у подальшому розробити алгоритм ефективного формування означеного світобачення протягом чотирирічного циклу навчання студентів-художників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Байдарова О.О. Рефлексивні аспекти діяльності соціального працівника. *Психологія соціальної роботи* : підручник / ред. Ю.М. Шваба. Київ : Основа, 2014. С. 337–359.
2. Блудова Ю.О. Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Східно-український нац. ун-т ім. Володимира Даля. Сєвєродонецьк, 2018. 323 с.
3. Гринців М.В. Саморегуляція майбутнього фахівця як компонент професійної підготовки. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. № 35. С. 107–110.
4. Жукова Н.И. Критерии формирования художественно-эстетического мировоззрения студенческой молодежи в театре-студии. *Ученые записки Орловского государственного университета*. 2015. № 1(64). С. 299–304.
5. Линовицька А.О. Розвиток художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Хмельницький нац. ун-т. Хмельницький, 2018. 316 с.
6. Марченко А.А. Дидактичні умови формування художньо-професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами комп'ютерних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2015. 266 с.
7. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Академия, 2004. 320 с.
8. Руденька Т.М. Професійна підготовка майбутніх фахівців мистецького напрямку засобами арт-педагогіки як науково-теоретична проблема. *Вісник Житомирського державного університету*. 2013. Вип. 67. С. 85–89.
9. Руденька Т.М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2017. 237 с.
10. Сіньян Ж. Методика формування художньо-ціннісного ставлення майбутніх учителів музики до творчої самореалізації в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Сумський держ. пед. ун-т ім. Антона Макаренка. Суми, 2019. 282 с.
11. Скрипченко О.П. Структурні компоненти розвитку професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10(3). С. 116–123.
12. Смікал В.О. Формування світоглядної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2002. 191 с.
13. Смірнова О.О. Методика формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. Михайла Драгоманова. Київ, 2010. 20 с.
14. Стасюк М.В. Формування основ художнього світогляду учнів молодшого шкільного віку у процесі хорової діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. Михайла Драгоманова. Київ, 2010. 20 с.
15. Строгаль Т.Ю. Формування емоційно-естетичного досвіду підлітків на уроках музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. Михайла Драгоманова. Київ, 2018. 21 с.
16. Терентьева Т.П. Формирование профессионально-педагогической компетентности у будущих учителей изобразительного искусства на основе полихудожественного подхода : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Чувашский гос. пед. ун-т им. Ивана Яковлева. Чебоксары, 2014. 150 с.
17. Яюєці В. Формування поліхудожнього світогляду майбутніх учителів музики Китаю та України в процесі фортепіанного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. Михайла Драгоманова. Київ, 2019. 246 с.